

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN DEVLETİNİN
MEŞRUIYETİ TEMELİ OLARAK
LAİKLİK¹

Zeki HAFIZOĞULLARI

I

BANA TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN NİTELİKLERİNİ ANLATMA
FIRSATINI VEREN SİZ SEÇKİN KİŞİLERE
GÖNÜLDEN TEŞEKKÜR EDERİM.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞTA TARİHİ OLMAK ÜZERE BİRÇOK AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLEBİLİR

BENİM İŞİM HUKUK

MADDEM BEŞERİ HER FAALİYETİN İÇİNDE CEREYAN ETTİĞİ ORTAM
HUKUKTUR, MADDEM HUKUK TOPLUMUN ÜST YAPISIDIR,
YAHUT TOPLUMUN KENDİSİNİ BİR İFADESİ BİÇİMİDİR,
CUMHURİYETİ BU AÇIDAN,
YANI KENDİSİNE VÜCUT VEREN HUKUKUNUN NİTELİĞİNE
BAKARAK DEĞERLENDİRMEK İSTİYORUM

BİR TOPLUMUN, TOPLUMUN SİYASAL TEZAHÜRÜ DEVLETİN, DEVLETİN
HUKUKUNUN KAYNAĞI, YANI MEŞRUIYETİNİ KAZANDIĞI
TEMEL DEĞER YA İLAHİ İRADE
YA DA BEŞERİ İRADE
OLMAKTADIR.

---

¹ İş bu metin, 27.10.2007 tarihinde, konferans olarak, huzurlarında düşüncelerimi açıklamak fırsatını veren, bundan ötürü teşekkür borçlu olduğum, çok değerli seçkin kişilere sunulmuştur.

MEŞRUIYETİNİN KAYNAGI İLAHİ İRADE OLAN TOPLUMSAL-SİYASAL-
HUKUKSAL DÜZENLER TEOKRATİK DÜZENLER,
MEŞRUIYETİNİN KAYNAĞI BEŞERİ İRADE
OLAN TOPLUMSAL- SİYASAL -HUKUKSAL
DÜZENLER LAİK/SEKÜLER
DÜZENLERDİR

BUNUN İKİSİNİN ARASI, KARMASI YOKTUR.

GÜNÜMÜZDE TEOKRATİK DÜZENLER, GENEL OLARAK HANEDANCI
PARLAMENTER DÜZENLERDEN, CUMHURİ PARLEMANTER
DÜZENLERE GİDEN BİR ÇİZGİ İZLEMEDİLER

BU AKIŞ İÇERİSİNDE, AKSİ SÖYLENMEKLE BİRLİKTE, OSMANLI
İMPARATORLUĞU DEVLETİ, 1876 ANAYASASINA GÖRE,
PADİŞAHLIĞA DAYALI TEOKRATİK- PARLAMENTER
BİR DEVLETTİR

LAİK/SEKÜLER TOPLUMSAL-SİYASAL- HUKUKSAL DÜZENLER, KAMU
HÜRRİYETLERİNİN, BUGÜN İNSAN HAKLARININ DÜZEYİ ESAS
OLMAK ÜZERE TOTALİTER, OTORİTER, DEMOKRATİK
TOPLUMSAL-SİYASAL-HUKUSAL DÜZENLER OLARAK
TASNİF EDİLEBİLMEKTEDİRLER

TOPLUMUN AKTİ BİR VERİ OLDUĞU ESASINA DAYALI MEŞRUTİ
PARLAMENTER DÜZENLERE SEKÜLER
DÜZENLER DENMEKTEDİR

BUNUN EN BİLİNEREN ÖRNEĞİ İNGİLTEREDİR

II

BU İKİ KRİSTALİZE TOPLUMSAL- SİYASAL-HUKUKSAL DÜZEN ARASINDA
TÜRK TOPLUMUNUN, DEVLETİNİN, HUKUKUNUN KONUMU
ONUN NİTELİĞİNİ BELİRLEMEDİR

BU AÇIDAN BAKILDIĞINDA TÜRKİYE AHALİSİNİN, BU AHALİNİN SİYASAL
TEZAHÜRÜ OLAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN, DEVLETİN
HUKUKUNUN TEMELİNİ HUKUK DEVRİMİ OLUŞTURMAKTADIR.

BENZERLERİ ARASINDA ÖZGÜN BİR KİMLİK OLUŞTURAN TÜRKİYE
CUMHURİYETİNİ ANLAMAK HUKUK DEVRİMİNİ
ANLAMAKLA MÜMKÜNDÜR

HUKUK DEVRİMİ, KURTULUŞ SAVAŞINI BAŞLATAN, BİTİREN, DÜŞMANLARI
İLE BARIŞ ANLAŞMALARINI YAPAN, CUMHURİYET İLAN EDEN, DEVRİMLERİNİ
GERÇEKLEŞTİREN TEMEL KURUCU BİR İRADEDİR

BU İRADENİN MEŞRUIYET TEMELİ LAİKLİKTİR

KÖKLERİNE ANTİK ÇAĞDA DA RASTLANDIĞI İLERİ SÜRÜLMEKLE BİRLİKTE,
BİR ÇAĞI KAPATARAK BİR ÇAĞI AÇAN LAİKLİK DÜŞÜNCESİ, ÜMANİZMA,
RÖNESANS, REFORM VE AYDINLANMA
İKLİMİNDE OLUŞMUŞTUR

TOPLUMLARIN HAYATINDA LAİKLİK
İNSANLIĞIN EN BÜYÜK BİR BULUŞUDUR

GERÇEKTE, İNSANLAR, İL KEZ LAİKLİKLE BİRLİKTE; İNANÇ, DÜŞÜNCE VE
KANAATLERİNDE DOKUNULMAZ KILINMIŞLARDIR

ANCAK, LAİKLİK, ÜLKEMİZDE YETERİNCE ANLAŞILMAMIŞ; ESASEN KİŞİLERİ
ORTAK BİR HÜRRİYETTE ORTAMINDA BİRLEŞTİREN BİR TEMEL NORM
OLMAK YERİNE MAALASEF ONLARI DÜŞMAN KAMPLARA
AYIRAN BELİRSİZ BİR KAVRAM
HALİNE GETİRİLMİŞTİR

BUGÜN, BİRÇOK KİMSE, BİRÇOK YERDE, BİRÇOK NEDENLE LAİKLİK,
LAİKLİĞE UYGUNLUK, LAİKLİĞE AYKIRILIK
TARTIŞMALARI YAPMAKTADIR

ANAYASANIN 2. MADDESİ, CUMHURİYETİN MEŞRUIYET TEMELİ OLAN
LAİKLİĞİ, HUKUKEN KORUNMASI ZORUNLU MUTLAK BİR DEĞER
YAPMIŞ, KİMDEN, NE ADLA GELİRSE GELSİN,
İHLALİNİ YASA KLAMIŞTIR

ANCAK, DÜN DE, BUGÜN DE, HER AKLINA GELEN KİŞİ, KURUM VE KURULUŞ,
KENDİNE GÖRE, ÇIKARLARINA GÖRE LAİKLİĞİ TANIMLAMAYA
KALKIŞMAKTA, TANIMINDAN KENDİ ÇIKARINA UYGUN
SONUÇLAR ÇIKARMAYA
ÇALIŞMAKTADIR

BUGÜN, LAİKLİK, TABİRİ CAİZSE, “KÖRÜN FİLİ TARİFİNE”
DÖNMÜŞTÜRÜLMÜŞTÜR

OYSA, LAİKLİK, HUKUKTA UYGULANMAK ZORUNDA OLAN
VE UYGULANAGELEN POZİTİF BİR DEĞERDİR

MADDEM UYGULANMAKTADIR, UYULMASI MUTLAK ZORUNLU
BİR HUKUK NORMUDUR

BÖYLE OLUNCA, BİR ŞEY HUKUKTA UYGULANIYORSA, NORMSA, O ŞEYİN
TANIMININ YAPILMASI, KAPSAMININ VE SINIRLARININ GÖSTERİLMESİ
ZORUNLUDUR

ÜZERİNDEN NEREDE İSE BİR YÜZYIL GEÇMİŞ OLMASINA RAĞMEN, HALA HER
KAFADAN BİR SES ÇIKMASI KARŞISINDA, LAİKLİĞİN POZİTİF OLARAK
TANIMLANMIŞ, KAPSAMININ VE SINIRLARININ
GÖSTERİLMİŞ OLDUĞUNU
GÖRMÜYORUZ

POZİTİF BİR DEĞER OLAN, ANCAK TANIMLANMAMIŞ YAHUT TANIMLANAMAYAN BİR ŞEY, HUKUKTA YOKTUR, YOK HÜKMÜNDEDİR

ÖYLEYSE, BURADA, KONUMUZ, HERKESİN KEYFİNE GÖRE DEĞİL, YANİ ÖZNEL OLARAK DEĞİL, NESNEL OLARAK, POZİTİF BİR TEMELE DAYALI OLARAK, YANİ HERKES İÇİN, HATTA YARGI YERLERİ İÇİN UYULMASI ZORUNLU BİR DAVRANIŞ NORMU OLARAK LAİKLİĞİN NE OLDUĞUNUN, KAPSAMI VE SINIRLARININ NEDEN İBARET OLDUĞUNUN BELİRLENMESİ OLACAKTIR.

III

KİMİ ANAYASADA LAİKLİĞİ TANIMLAYAN BİR TANIM HÜKÜMÜNÜN BULUNMADIĞINI, MUTLAKA BİR TANIM HÜKMÜYLE TANIMLANMASI GEREKTİĞİNİ İLERİ SÜRERKEN, KİMİ LAİKLİĞİN HERKES İÇİN GEÇERLİ BİR TANIMININ YAPILAMAYACAĞINI İLERİ SÜRMEKTEDİR

BU DÜŞÜNCELER GEÇERSİZDİR.

SADECE TÜRK HUKUK DÜZENİNDE DEĞİL LAİK / SEKÜLER DİĞER TÜM HUKUK DÜZENLERİNDE LAİKLİĞİ TANIMLAYAN BİR TANIM HÜKMÜNE RASTLANMAMAKTADIR

HATTA ANAYASASINDA LAİKLİK SÖZÜNE YER VEREN FRANSIZ HUKUK DÜZENİNDE, BÖYLE BİR SÖZE YER VERMEYEN LAİK DİĞER HUKUK DÜZENLERİNDEN FARKSIZ OLARAK, LAİKLİĞİ TANIMLAYAN BİR TANIM HÜKMÜNE YER VERİLMEMİŞTİR

ESASEN NİTELİĞİNİN BİR GEREĞİ OLARAK, LAİKLİK, BİR TANIM HÜKÜMÜNÜN KONUSU YAPILAMAMAKTADIR. ZATEN BUNA GEREK DE YOKTUR . LAİKLİK, AİT OLDUĞU HUKUK DÜZENİNİN KENDİSİDİR, ÖZÜDÜR, RUHUDUR

ANCAK HUKUKTA BİR ŞEYİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİA EDİLİYORSA İHLAL EDİLEN O ŞEYİN NE OLDUĞUNUN GÖSTERİLMESİ KANUNİLİK İLKESİNİN GEREĞİ OLARAK ZORUNLUDUR

LAİKLİĞİ, KİMİ DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ OLARAK, KİMİ DEVLETİN DİNLERİN İÇ İŞLERİNE KARIŞMAMASI, ONLARA AYNI MESAFEDE OLMASI, BİRİNİ BİR DİĞERİNE ÜSTÜN TUTMAMASI OLARAK², KİMİ DİN VE DEVLET İŞLERİNİN AYRILMASI, DİNİN SİYASETE ALET EDİLMEMESİ OLARAK TANIMLAMAKTADIR

---

² Bu düşünceyle ilgili olarak bkz., 1876 Anayasası/Kanuni Esasi, m. 3, 4, 7, 8, 11, 15, 16, 17.

BU TANIMLAR, HERBİRİ, BİR TEZAHÜRÜNE İŞARET ETMEKLE BİRLİKTE, LAİKLİĞİN, HUKUK DÜZENİMİZDE, HERKES İÇİN GEÇERİLİ, POZİTİF BİR TEMELE OTURTULMUŞ BİR TANIMI DEĞİLDİR

GERÇEKTE, DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ, DEVLETİN ÜLKESİNDEKİ DİNLERİN ÖRGÜNLEŞMESİNE KARIŞMAMASI, ONLARA AYNI MESAFEDA DURMASI, DİN VE DEVLET İŞLERİNİN AYRILMASI LAİKLİĞİN POZİTİF OLARAK, BİR DAVRANIŞ NORMU OLARAK KULLANILABİLECEK BİR TANIMI DEĞİLDİR.

BUNLAR, LAİKLİĞİN, HUKUKİ DEĞİL, SADECE SİYASİ BAZI SONUÇLARI OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR

IV

ÜMANİZMA, RÖNESANS VE REFORM VE AYDINLANMANMA DÜŞÜNCESİNİN YENİDEN OLUŞTURDUĞU HUKUK DÜZENLERİNE BAKTIĞIMIZDA POZİTİF BİR ESASA BAĞLI OLARAK LAİKLİĞİN

- EVREN VE EVRENDE İNSANIN AKLİ ALGILANMASI,
- DEVLETİN BİR UNSURU OLAN EGEMENLİĞİN KAYNAĞININ MUTLAK OLARAK BEŞERİ İRADE OLMASI,
- HUKUKUN MADDİ KAYNAĞININ YANLIZCA BEŞERİ İRADE, ŞEKLİ KAYNAĞININ ÜLKESİNİN TARİHİ-TOPLUMSAL OLUŞUMLARINA GÖRE KANUN YAHUT ÖRF VE ADET OLMASI

OLARAK TEZAHÜR ETTİĞİNİ GÖRÜRÜZ.

BURADA, BİR ÇIKARIMDA BULUNULURSAK,

LAİKLİK,

-FELSEFİ ANLAMDA, EVREN VE EVRENDE İNSANIN AKLİ ALGILANMASI

-SİYASİ ANLAMDA, KİM TARAFINDAN KULLANILIRSA KULLANILSIN, TÜM KAMUSAL ERKLERİN KAYNAĞININ MUTLAK OLARAK BEŞERİ İRADE OLMASI

-HUKUKİ ANLAMDA, BEKLENEN KENDİLİĞİNDEN UYMAK OLMAKLA BİRLİKTE, UYULMASI KAMUSAL ZOR KULLANILARAK SAĞLANAN TOPLUMSAL KURALLAR SİSTEMİ BÜTÜNÜNÜN, YANI BİR ÜLKEDE YÜRÜRLÜKTE OLAN HUKUK DÜZENİNİN MADDİ KAYNAĞININ TEK DENEY VERİSİ OLARAK KATIKSIZ BEŞERİ İRADE, ŞEKLİ KAYNAĞININ ÜLKESİNE GÖRE ÖRF- ADET

VE KANUN OLMASI
VEYA KANUN, HÜKÜM OLMADIĞINDA ÖRF VE ADET OLMASI
O DA YOKSA HAKİMİN HÜKÜM KOYMASI

OLARAK TANIMLABİLMEKTEDİR

LAİKLİĞİN TEK TANIMI BUDUR

BAŞKA BİR TANIMI DA YOKTUR

BU ANLAMDA, LAİKLİK, ESASINI OLUŞTURDUĞU AYDINLANMA ÇAĞINDAN BU
YANA, AVRUPA DEVLETLERİNİN, GÜNÜMÜZDE AVRUPA BİRLİĞİ
DEVLETLERİNİN, ONLARIN OLUŞTURDUĞU AVRUPA BİRLİĞİ
KAMU DÜZENİNİN MUTLAK, DEĞİŞMEZ TEK TEMELİNİ
OLUŞTURMAKTADIR

BUNUN AÇIK KANITI, AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ,
EK PROTOKOLLERİ, SÖZLEŞMENİN BUYRUĞU OLARAK
OLUŞTURULMUŞ OLAN AVRUPA İNSAN HAKLARI
MAHKEMESİ UYGULAMALARIDIR

V

1924 ANAYASASININ İFADESİYLE, TÜRKİYE AHALİSİ, LAİKLİĞİN SİYASİ
TANIMINI, ÜMMETTEN MİLLET OLMAYA GİTME SÜRECİNDE,
İLK KEZ AMASYA TAMİMİNDE TANIMIŞTIR

TAMİMDE, MİLLETİ GENE MİLLETİN AZİM VE KARARI KURTARACAKTIR
DENİRKEN, TEK KURTARICI OLARAK BEŞERİ İRADEYE
İŞARET EDİLMEK İSTENMİŞTİR

1921 ANAYASASI “EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR” DERKEN,
KURTARILACAK BİR TOPRAK ÜZERİNDE, KURTARACAK BİR HALK
TARAFINDAN KURULAN TÜRKİYE DEVLETİNİN KURUCU
UNSURU EGEMENLİĞİNİN MUTLAK KAYNAĞININ
BEŞERİ İRADE OLDUĞUNU
KABUL ETMİŞTİR

ZORUNLU OLARAK HİLAFET KALDIRILMIŞTIR

CUMHURİYET İLAN EDİLMİŞTİR

1924 ANAYASASINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN MEŞRUIYETİNİN
İFADESİ EGEMENLİĞİNİN MUTLAK KAYNAĞININ BEŞERİ İRADE OLDUĞU
TEKRAR EDİLMİŞTİR

YANLIŞ ANLAŞILMALARA NEDEN OLDUĞUNDAN ANAYASADAN “DEVLETİN
DİNİ DİN-İ İSLAMDIR” HÜKMÜ ÇIKARILMIŞTIR

1937 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİYLE, AHALİSİNİN ÇOĞUNLUĞUNUN İNANCINA BAKILARAK TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNE DİNSEL BİR SIFAT YAKIŞTIRILMASINI ÖNLEMEK, TEOKRASİ ÖZLEMLERİNİ ENGELLEMELİK İÇİN LAİKLİK ANAYASAYA BU KEZ “TERİM HÜKMÜ” OLARAK KONMUŞTUR

BİR TERİM HÜKMÜ OLARAK LAİKLİK 1961 VE 1982 ANAYASALARINDA CUMHURİYETİN DEĞİŞTİRİLEMEZ BİR NİTELİĞİ OLARAK TEKRAR EDİLMİŞTİR

LAİKLİĞİN FELSEFİ TANIMI, EVRENİN EVRENDE İNSANIN AKLI ALGILANMASI, İFADESİNİ İLK KEZ TEHVİD-İ TEDRİSAT KANUNUNDA BULMUŞTUR

DAHA SONRAKİ YILLARDA BU KANUNUN ZORUNLU SONUCU OLARAK ÜLKEDE EĞİTİMİN TÜM KURUM VE KURULUŞLARI, EVRENİN VE EVRENDE İNSANIN AKLI ALGILANMASI ESASI GÖZETİLEREK DÜZENLENMİŞTİR

ANCAK, TOPLUMSAL EĞİTİMİN TEMELİ AKLI KILINMAKLA BİRLİKTE, AHALİNİN İNANÇLARI ÖNEMSENEREK SİRF MESLEK ADAMI YETİŞTİRMEK İÇİN ÜLKEDE TEOLOJİ EĞİTİMİNE DE YER VERİLMİŞTİR

İZMİR İKTİSAT KONGRESİNDEN SONRA, LOZAN ANTLAŞMASI, CUMHURİYETİN İLANI, 1924 ANAYASASININ KABÜLÜ “TÜRK HUKUK DEVRİMİNİ” ZORUNLU KILMIŞTIR

HUKUK DEVRİMİNİN ESASI TÜRK TOPLUMUNUN HUKUK DÜZENİNİN MADDİ KAYNAĞININ MUTLAK SURETTE BEŞERİ İRADE ŞEKLİ KAYNAĞININ SADECE KANUN OLMASIDIR

GERÇEKTEN TÜRK HUKUKUNUN MADDİ KAYNAĞININ MUTLAK OLARAK BEŞERİ İRADE OLDUĞU 1926 TÜRK MEDENİ KANUNUNUN GENEL GEREKÇESİNİNDE AÇIKÇA İFADE EDİLMİŞTİR

BÖYLECE, İLK KEZ, ÜLKEDE CARİ YEGANE DENEY VERİSİ HUKUKUN, KAYNAĞI BEŞERİ İRADE OLAN HUKUK OLDUĞU ESASI KABUL EDİLMİŞTİR

ANCAK, HER NEDENSE, YENİ TÜRK MEDENİ KANUNUNDA, MAHMUT ESAT BOZKURT İMZASINI TAŞIYAN BU MÜKEMMEL ESERE YER VERİLMESİNE İHTİYAÇ DUYULMAMIŞTIR

TÜRK HUKUKUNUN ŞEKLİ KAYNAĞI 1926 TÜRK MEDENİ KANUNUNUN VE 1926 TARİHLİ TÜRK CEZA KANUNUNUN 1. MADDESİ GEREĞİNCE KANUNDUR

KANUNDA HÜKÜM YOKSA ÖRF VE ADETTİR.

ÖRF VE ADET KAYNAĞI MUTLAK SURETTE BEŞERİ İRADE OLAN

DAVRANIŞ KURALLARIDIR

TOPLUMDA CARİ NORMATİF BİR DÜZEN OLARAK DİNİN TÜRK HUKUKUNDA KAYNAKLIK DEĞERİ YOKTUR

DİN TOPLUMSAL-KAMUSAL HAYATI DÜZENLEYEN DEĞİLDİR.
DİN TOPLUMSAL-KAMUSAL HAYATTA DÜZENLENENDİR

BU DEMEKTİR Kİ, DİN, DİN KURALLARI, HİÇBİR ZAMAN, HİÇBİR AD VE MAKSATLA, HİÇBİR KANUNUN, İDARENİN HİÇBİR DÜZENLEYİCİ İŞLEMİNİN, YARGININ HİÇBİR KARARININ KAYNAĞI DA, GEREKÇESİ DE OLAMAZ.

TOPLUMSAL- KAMUSAL HAYATIN DÜZENLENMESİNDE DİN KURALLARININ DOĞRUDAN VEYA DOLAYLI OLARAK YERİ YOKTUR

VI

LAİKLİĞİN ZORUNLU SONUCU, KANUN ÖNÜNDE EŞİTLİK, AYIRIMCILIK YASAĞI, DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ, FERDİ- TOPLUMSAL BİR KURUM OLARAK DİNİN DÜZENLENMESİDİR

GERÇEKTE, KİMİNİN İDDİA ETTİĞİNİN TERSİNE, LAİKLİK DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİNİN SONUCU DEĞİLDİR, DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ LAİKLİĞİN SONUCUDUR

ÖZÜNDE “TOPLUMSAL SÖZLEŞME” FİKRİNE DAYANAN 1924 ANAYASASI ZORUNLU OLARAK İNSANIN İNSANA EŞİTLİĞİ ESASINI KABUL ETMİŞTİR

İNSANIN İNSAN KARŞISINDA BİR FARKLILIĞI OLAN DİN, DİNİ İNANÇ, ANAYASADA, TEMEL BİR İNSAN HAKKI OLARAK, HUKUKİ HİMAYENİN KONUSU YAPILMIŞTIR

BU BAĞLAMDA, HUKUK DÜZENİ, O GÜN HEM İNSANLARIN DİNLERİNİ SERBESTÇE SEÇMELERİNE İMKAN TANIMIŞ, HEM DE DİN HÜRRİYETİNİ TEHDİT EDEN FİİLLERİ SUÇ SAYILMIŞTIR³

ANAYASA DİNİ İNANCI MUTLAK DOKUNULMAZ KILMIŞ, İBADETİ KAMU DÜZENİ İLE SINIRLANDIRMIŞTIR

VII

---

³ 1926 TARİH 765 SAYILI Türk Ceza Kanunu, hükümleri arasında Din Hürriyetine Karşı Suçlara yer vermiş bulunuyordu. Buna karşılık, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, hukuki konusu “din hürriyeti” olan böyle bağımsız bir suç kategorisine yer ver vermiş değildir.

1924 ANAYASASI, KENDİSİ İLE ULUSAL İRADEYE DAYALI OLARAK OLUŞMUŞ OLAN HERKES İÇİN ZORUNLU KAMUSAL NORMATİF BİR DÜZEN YANINDA, KOYDUĞU KAMUSAL DÜZENİ AYKIRI OLMAMAK KAYDIYLA YAYGIN BAŞKA NORMATİF DÜZENLERİN VARLIĞINI KABUL ETMİŞTİR

TEOKRASİNİN BİR İFADESİ OLAN HALİFELİĞİN KALDIRILMASININ ZORUNLU BİR SONUCU OLARAK, KUTSAL DİN, SİYASALLAŞTIRILARAK KAZANDIRILMIŞ OLAN KAMUSAL, ÖRGÜN TÜM NİTELİKLERİNDEN ARINDIRILMIŞ; YAYGIN, FERDİ-TOPLUMSAL BİR KURUM OLARAK ÖZENLE KORUNMUŞTUR

ANCAK TEOKRASİ KALINTISI DİNSEL-KAMUSAL KURUMLAR OLAN TEKKELER, TARİKATLAR KALDIRILMIŞ, EŞİTLİĞİ BOZAN FEODAL, DİNSEL TÜM ÜNVANLAR, DİNİ KIYAFETLER YASAKLANMIŞTIR⁴

HALKIN HER TÜRLÜ DİNİ İHTİYAÇLARININ, KAMU HİZMETİ KURALLARI İÇİNDE, TAM, DOĞRU, İHTİYACA UYGUN OLARAK GÖTÜRÜLMESİNİN SAĞLANMASI İÇİN BAŞBAKANLIĞA BAĞLI DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI KURULMUŞTUR

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI KANUNUNDA DAHA SONRA YAPILAN BİR DEĞİŞİKLİKLE, BAŞKANLIK, “ İRŞAT “ GÖREVİNİ YERİNE GETİRME GÖRÜNTÜSÜ ALTINDA ÖRTÜLÜ BİR “FETVA” KURUMU HALİNE GETİRİLMİŞTİR

BUGÜN BAŞKANLIK TEŞKİLATI, KAMU HİZMETİNDEN YARARLANMADA EŞİTLİĞİN SAĞLANMADIĞI İLERİ SÜRÜLEREK, ELEŞTİRİLMEKTEDİR.

ÜLKEDE, ÇOĞUNLUK KARŞISINDA MENSUPLARI BAKIMINDAN AZINLIK OLUŞTURAN DİNLERE İLİŞKİN DÜZENLEMELER ULUSLAR ARASI BOYUTTA LOZANLA YAPILMIŞTIR ANCAK, BUGÜN AZINLIK DİNLERİNİN TEŞKİLATLANMASINA İLİŞKİN CİDDİ TARTIŞMALAR MEVCUTTUR

VIII

BİR KURTULUŞ SAVAŞI İÇİNDE VE SONRASINDA OLUŞAN TÜRK TOPLUM, DEVLET, HUKUK DÜZENİ SÜRECİNDE, POZTİF OLARAK, AÇIKÇASI NORMATİF TEMELLERİNDEN GİDEREK LAİKLİĞİ TANIMLAMIS, KAPSAMI VE SINIRLARINI GÖSTERMİŞ OLDUK

GERÇEKTE LAİKLİK AYDINLANMAYLA OLUŞAN TOPLUM HUKUK DEVLET DÜZENLERİNDE VE AYDINLANMANIN ÖZGÜN BİR ESERİ OLAN TÜRK

⁴ Er kişilerden farklı olarak kadın kişilerin örtünmeleri düzenleme konusu yapılmamış, bu onların sağduyularına bırakılmıştır. Ancak öğrencilerin, memur kadın kişilerin iş hayatına ilişkin kılık-kıyafetleri idarelerince düzenleme konusu yapılmıştır.

TOPLUM HUKUK DÜZENİNDE EVRENİN, EVRENDE İNSANIN AKLI
ALGILANMASI, EGEMENLİĞİN KAYNAĞININ BEŞERİ İRADE
OLMASI, HUKUKUN KAYNAĞINAN TEK DENEYSEL VERİ
OLARAK BEŞERİ İRADE OLMASIYSA,
GERÇEKTE LAİKLİĞİN BAŞKA BİR TANIMI DA YOKSA,
ONU YENİDEN TANIMLAMAYA KALKIŞMAK
SAÇMALAMAK DEĞİLSE
LAİK TOPLUM, HUKUK, DEVLET DÜZENİNE
TRUVA ATI SOKMAYA KALKIŞMAKTIR

LAİKLİĞİN TANIMI ZİYA GÖKAPTA, 1927 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ
GEREKÇESİNDE, 1926 TÜRK MEDENİ KANUNUNUN
GENEL GEREKÇESİNDE, BEŞERİ HER OLUŞUM
İNSAN ESERİDİR DİYEN BÜYÜK HUKUKÇU
HİRŞTE VARKEN,
HER NEDENSE BUNLARIN HIÇ GÖRÜLMEMİŞ
VE İŞLENMEMİŞ OLMASI
BİR TALİHSİZLİKTİR

LAİKLİĞİN İLK KEZ SİYASİ OLARAK İFADESİNİ BULDUĞU YER AMASYA
TAMİMİYKEN HALA LAİKLİĞİN 1937 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİYLE TÜRK
HUKUKUNA GİRDİĞİNİ İLERİ SÜREREK RESMİ MESAJLAR
YAYINLAMAK DİĞER BİR TALİHSİZLİKTİR

CÜMHURİYETİN MEŞRUIYETİ TEMELİNİN LAİKLİK OLDUĞUNUN FARKINDA
OLMAMDAN TBMM'Nİ KASTEDEREK “İSTERSE BU MECLİS ŞERİATİ DA
GETİRİR” DEMEK TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN TEMELİNİ
ANLAMAMIŞ OLMAKTIR

ESASEN DİNİN HER TÜRLÜ DİNİ İNANIŞIN TEMİNATİ OLDUĞUNU GÖRMEDEN,
HIÇ İLGİSİ OLMAMASINA RAĞMEN, ÜLKEDE LAİKLİKLE DİNİ
KARŞI KARŞIYA GETİRMEK, TABİRİ CAİZSE
“ İSA İLE SEZARİ ” KAPIŞTIRMAYA
KALKIŞMAK
GAFLETTEN DE ÖTE HİYANETTİR.

ANCAK, LAİK BİR TOPLUM, HUKUK, DEVLET DÜZENİNDE, DİNLERİN
OLMAMASI GEREKEN DÜZENLEMELERİNİN DÜZELTİLMESİNİN
ZORUNLU OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUZ

İNSANLARIN TEK VEYA ÖRGÜTLÜ OLARAK DİNLERİNİ ÖĞRENMELERİ,
ÖĞRETMELERİ, YAYMALARI, BELİRTİLEN ESASLAR İÇİNDE
SAĞLANMALIDIR

LAİKLİK, NE DİNİN KARŞITI DİR, NE DE DİNE KARŞI OLMAKLİKTİR.
LAİKLİK TEOKRASİYE KARŞIDIR, TEOKRASİNİN KARŞITIDIR

LAİKLİK DÜZENLER TEOKRATİK DÜZENLERİ
YIKARAK GELMİŞLERDİR

BUGÜN, LAİKLİK, UYGAR TOPLUMLARIN
BİR OLMAZSA OLMAZDIR

BENİ SABIRLA DİNLEDİNİZ

EN İÇTEN SAYGILARIMI SUNUYORUM

ESENLİKLER DİLERİM

KAYNAKÇA

Arsal, teokratik Devlet ve Laik Devlet, Tanzimat I, Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle, İstanbul 1940; Daver, Türkiye Cumhuriyetinde Laiklik, Ankara 1955; Başgil, Din ve Laiklik, İstanbul 1962; Özek, Türkiyede Laiklik, İstanbul 1962; Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, Ankara 1982; Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1986; Yayla, Anayasa Hukuku Ders Notları, İstanbul 1985.

Beccaria, Dei delitti e delle penne, Halem, MDCCLXXX; Rousseau, Toplumsal Sözleşme, Can Yayınları, 1969; Croce, Storia d' Europa, Bari 1965; Kant, Metafisica dei costumi, ÜTED., 1956; Del Vecchio, Hukuk Felsefesi Dersleri, Çev., S. Erman, İstanbul 1952; Mosca, Storia delle dottrine politiche, Bari 1966; Özer, Hukuku Esasiye Dersleri, Hukuk Fakültesi Neşriyatı, Seri 2, sayı 17, Ankara 1939; Afetinan, İzmir İktisat Kongresi, Ankara 1989; Gökalp, Türkçülüğün Esasları, İstanbul 1961; Hirş, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi, Ankara 1949; Hafizoğulları, Türk Hukuk Devrimi ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara 1988, C.IV, s. 12; ID. Laiklik, İnanç, Düşünce ve İfade Hürriyeti, Ankara 1997; ID. Ceza Normu, Ankara 1996